

Počátky osídlení II: Bodonoš, Boromlak, Varzaľ

Radek Ocelák¹ (radioc@seznam.cz, <http://reemigranti.ocelak.cz>)

verze 5. 5. 2018 – kritické připomínky vítány

This is a follow-up to our previous study titled *The origins of the Slovak settlement in the Bihor and Salaj area of Romania: colonization of the hills (Huta Voivozi, Fagetu, Sinteu, Valea Tarnei, and Socet)*. Here, we examine the origins of three more Slovak villages in the north-west of the present-day Romania: Budoii, Borumlaca, and Värzari. After reviewing the existing literature, we proceed with presenting new pieces of evidence. We argue that Borumlaca and Värzari were colonized between 1832 and 1836 by Slovak families from the mid-Slovak Detvianska Huta, while Budoii was most likely established between 1800 and 1803, most colonists originally coming from the Slovak regions Kysuce and Orava.

1. Úvod

Tento text je dodatkem k naší předchozí rozsáhlé studii *Počátky slovenského osídlení v bihorskosalajské oblasti Rumunska: osídlení vrchů* (pro stručnost dále jen *Počátky osídlení I*). Shrňeme v něm známá fakta a uvedeme některé nové poznatky k nejstarší historii tří slovenských obcí: Bodonoš, Boromlak a Varzaľ (rum. Budoii, Borumlaca, Värzari).

Tyto obce jakožto sídelní jednotky mimo vlastní vrchy Sedmihradského Rudohoří nebyly v *Počátcích osídlení I* pojednány. I zde se však jedná o osídlení přímo z oblastí dnešního Slovenska před polovinou 19. století, jehož vývoj navíc později probíhal v poměrně blízkém sepětí s „vrcharskými“ obcemi Novou Hutou, Gemelčičkou a spol. První z těchto skutečností odlišuje Bodonoš, Boromlak a Varzaľ od obcí vzniklých v této oblasti Rumunska později, většinou až počátkem 20. století, tzv. vnitřní slovenskou kolonizací. Druhá skutečnost je pak odlišuje od někdejších slovenských obcí jako Fegernik (Fegernic), Bikáč (Bicaci) nebo Slovenský Telek (Täutelec), jež sice vznikly v hlubokém 19. století přímou kolonizací ze Slovenska, pro větší vzdálenost od rudohorských vrchů se však vyvíjely relativně izolovaně (což také vedlo k dřívějšímu zániku slovenského života v nich). *Počátky osídlení I* a tento dodatek k nim by společně s naší další studií *Kolonizace úspěšná i neúspěšná: historický místopis slovenského osídlování Sedmihradska* (zaměřenou právě na druhotnou kolonizaci, jakož i na méně známé výsledky té prvotní), měly čtenáři poskytnout dobrý celkový, místy i dosti podrobný historický přehled slovenského osídlení v bihorskosalajské oblasti jako celku.

Formu stručného dodatku k *Počátkům osídlení I* spíše než samostatné studie volíme zde proto, že naše „objevitelské“ ambice jsou v otázce Bodonoše, Boromlaku a Varzaľu výrazně nižší: je nám známo méně literatury a pramenů, z nichž tu lze vycházet, a méně je i toho, co považujeme za nutné ze svého hlediska k této historii podotknout. Historie všech obcí je z novější doby v té či oné podobě i knižně zpracována (Kapusniak 1997 a Kapusniaková 2007 pro Bodonoš; Čukan et al. 2006 pro Boromlak a Varzaľ). Z toho zejména Kapusniaková monografie se vyznačuje dobrým přehledem ohledně dění v průběhu nejen 20., ale i 19. století, na základě dohledaných archivních pramenů. Omezujeme se proto v tomto dodatku, na rozdíl od *Počátků osídlení I*, skutečně jen na nejstarší historii tohoto osídlení; v podstatě na často kladenou a dosud jen nedokonale zodpovězenou otázku *kdy* a *odkud*. Podobně jako v předchozí studii vyjdeme od přehledu dosavadních názorů na tuto problematiku a budeme pokračovat zkoumáním, nakolik lze údaje existující literatury na základě dalšího dostupného materiálu korigovat.

¹ Tento článek nebyl podpořen grantem ani jinak financován z veřejných prostředků. Autor je soukromý nezávislý badatel. Podobná práce není do budoucna možná bez vaší podpory; zvažte prosím vhodnou formu příspěví.

2. Dosavadní literatura

Pro lepší pochopení situace v odborné literatuře ohledně nejstarší historie Slováků v oblasti sedmihradského Rudohoří si dovoluujeme čtenáře odkázat na oddíl 2 *Počátků osídlení I*. Tam jsme názorně ukázali, že ačkoli článků a knih vyjadřujících se k této historii je zdánlivě slušné množství, téměř všechny údaje v celé šíři této literatury jsou ve skutečnosti odvozeny z jediné, přinejlepším ze dvou velmi starých prací: z knihy Romana Urbana (1930), případně ještě ze zprávy Granatiera a Třešňáka (shodou okolností datované také rokem 1930). Čestné výjimky z tohoto mnohonásobného opisování jsme pečlivě probrali; ukázalo se pak, že tyto nezávislé zdroje jsou leckdy historické pravdě blíže nežli kanonická verze vytvořená za mnoho desetiletí na základě Urbanových údajů.

V případě nejstarší historie Bodonoše, Boromlaku a Varzalu je situace velmi podobná. Nejčastěji přebíranou verzí je opět vyprávění Urbanovo (1930), a to přesto, že se v něm těmto obcím věnuje méně pozornosti než třeba Gemelčičce a okolí Nové Huti. O počátcích osídlení v nich se tu tvrdí víceméně toto (podrobněji viz *Počátky osídlení I*): maďarský magnát Barányi, odedávna vlastník severní a západní části horského a lesního komplexu sedmihradského Rudohoří, v souvislosti se zaváděnou výrobou potaše „poslal do chudých krajů stolice gemerské a zemplínské agenty, aby získaly Slováky k stěhování do těchto zapadlých končin. [...] Roku 1790 vypravilo se asi 50 slovenských rodin do Rudohoří. Barányi usadil je v lesích kolem nynějšího Bodonoše, Boromlaku a Verzaru. V následujících letech přicházely do tohoto kraje stále nové družiny vystěhovalců, až r. 1803 byla veškerá další kolonizace na panství barányiovském zastavena. Přistěhovalci byli většinou dřevorubci ze zemplínské stolice a byli najati výhradně jen ke kácení lesů.“ Toto stručné vyprávění, k jehož informacím se od Urbana nedozvídáme žádný zdroj, bylo v pozdější literatuře mnohokrát, s různými úpravami, přejato. Zpravidla ho bývá použito k dataci založení Bodonoše, a někdy je tato datace aplikována i na Boromlak a Varzaľ, které jsou v původní větě zmíněny jedním dechem s Bodonošem.

Druhá z dvojice starých prací, zpráva Granatierova a Třešňáková (1930), je v otázce této historie ještě mnohem stručnější a evidentně čerpá z týchž údajů. Jak jsme doložili v *Počátcích osídlení I*, tyto dvě práce nelze považovat za dva nezávislé zdroje; vznikly ve spolupráci a s obousměrným ovlivněním. Granatiera a Třešňáková studie nám na rozdíl od Urbanovy knihy navíc zachovává i zprávu o tom, co je zřejmě nejpodstatnějším informačním zdrojem obou těchto prací z roku 1930. Má jím být zpráva kněze a náboženského publicisty Antona Kompánka sepsaná po jeho návštěvě v oblasti roku 1927 a citující prý v historických otázkách „list nebohého² historika Karácsonyiho“. Právě údaj o usazení rodin mezi lety 1790–1803 v okolí dnešního Bodonoše, Boromlaku a Varzaľu Granatier s Třešňákem přímo odvozují z Kompánkovy zprávy, resp. Karácsonyiho listu. Jmenovaná Kompánkova zpráva pro nás bohužel zůstává záhadou, dohledat se nám ji ani přes značné úsilí nepodařilo.

Další, nezávislý, avšak nepřiliš důvěryhodný údaj o původu Bodonošských nacházíme v nedatované zprávě Františka Karase, který do Rumunska zavítal minimálně jednou v 2. polovině 30. let, coby zástupce spolku Komenský. „Bodonoš byl založen na rozhraní prvního a druhého desetiletí minulého věku, v letech 1806–1815. Podle hovoru nejstarších lidí přišli sem Slováci z Liptova, Oravy, Hontu a horní župy zvolenské jako dřevorubci, kteří měli káceti okolní lesy. Už 15 let předtím žilo v okolí 50 slovenských rodin.“ Vzhledem k udanému zdroji je třeba tyto údaje považovat za nespolehlivé; dovětek je navíc evidentně korekcí čerpanou z Urbanovy knihy.

2 tj. zemřelého; zpráva Granatiera a Třešňáka je psána slovensky.

Po několik dalších desetiletí se literatura (Štědranský 1949, Krátký 1956, jej opisující Hamáš 1974, ad.) převážně omezuje na přejímání Urbanových informací. Z této literatury pouze Krátký (1956) ví o Urbanovi, o Granatierovi a Třešňákovi i o jejich společné předloze v podobě Kompánkovy zprávy. Hamáš pak na jiném místě svého textu přidává odlišnou informaci ohledně Boromlaku: „Počiatky založenia obce spadajú do roku 1812. Medzi prvými obyvateľmi, ktorí sa sem prisťahovali z okolia Detvy, Zvolena a Gemera, boli mená Kortiš, Olšák, Drugda, Černaj. Pri založení obce bolo asi päť slovenských rodín.“ Zdroj informace není uveden; vzhledem k charakteru této části článku, prozrazující místní zkušenost autora jakožto vyslaného československého učitele, lze soudit, že zdrojem bylo místní podání. Informace o roku 1812 se odtud šíří do části návazné literatury (např. Čukan et al. 2006). V této části textu také Hamáš zmiňuje údajný původ obyvatelstva Bodonoše „z Detvy a Kysúc“.

Ve studii Evy Michalčákové (1980), podobně vlivné i podobně problematické jako článek Hamášův, se zřejmě prvně objevuje pro Bodonoš údaj 1785 namísto roku 1790. Tento údaj však podezřele koresponduje s tím, že podle autorky bylo právě roku 1785 v Uhersku zrušeno nevolnictví. Vzhledem k malé věrohodnosti autorčiny práce s fakty a zdroji se domníváme, že údaj o roku 1785 nemá zde skutečně jiné opodstatnění nežli spekulativní vztažení dvou snad souvisejících historických záležitostí (uvolnění nevolnického pouta, příchod do oblasti Bodonoše). Michalčáková jinak víceméně opakuje Urbanovu verzi i s ukončením kolonizace roku 1803, s tím rozdílem, že místo gemerské a zemplínské oblasti původu mluví o oblasti gemerské a oravské. (To je zřejmě dáno jejím vlastním výzkumem matričních původů a výskytu příjmení. Tento výzkum je skutečně do nějaké míry pravdě bližší než Urbanova verze, platí to ovšem o původu Slováků ve farnosti Nová Huta. Vztažení takového závěru na původ bodonošských Slováků nemusí nutně být dobře podloženo.) Dalším drobným posunem je, že roky 1785–1803 Michalčáková výslovně vztahuje pouze k Bodonoši. U Varzaľu a Boromlaku mluví pouze vágněji o založení „přibližně v tomto období“ – v tom ovšem pouze opisuje poznámku poněkud nekonzistentního textu Hamášova.

Důležitým zdrojem, který po dlouhém půlstoletí vnáší do výzkumu nepochybné nové světlo, je dialektologická kniha Grigore Benedeka (1983). Ten kromě známých studií Urbana a Hamáše jednak zmiňuje vzpomínky starší generace a údaj bodonošské školské kroniky o tom, že kolonisté Bodonoše pocházeli „z obcí Detva a Kysuce“ (viz již Hamáš 1974); především nás ale stručně zpravuje o listině dochované v archivu římskokatolického biskupství v Oradeji a pocházející z kolonizačních dob. (K obsahu tohoto dokumentu viz dále.) Průlomové jsou i Benedekovy informace o historii Boromlaku (a zároveň Varzaľu?), které ji z našeho hlediska definitivně oddělují od historie Bodonoše. Benedek se totiž zřejmě jako zřejmě první autor dostává k materiálu *Historia Domus Berettyószéplak*, maďarskému rukopisu někdejšího faráře Ferdinanda Hadravy, dodnes uloženému na faře v Siplaku (Suplacu de Barcău). Díky tomu může nově informovat, že podle tohoto zdroje se Slováci v Boromlaku usadili v letech 1832–36. Pocházeli z Detvianské Huty ve zvolenské stolici a už předtím, v letech 1820–1830, sem prý dočasně přicházeli na dřevorubecké práce. Dále pak Benedek zmiňuje žádost slovenských obyvatel Boromlaku z 2. prosince 1833, uloženou taktéž v archivu oradejského biskupství, podle níž „pred dvoma rokmi prišlo z Novohradu do osady Borumlaca 120 duší“. Na základě vzpomínek místních pamětníků konečně autor uvádí, že jejich předkové měli kdysi přijít ze stolice zemplínské. (Tyto poněkud nesourodé údaje o původu obyvatel zhodnotíme dále.)

Pozdější odborná literatura již otázce založení Bodonoše, Boromlaku a Varzaľu na jasnosti nepřidává, ba právě naopak: působí spíše zmatek tím, jak nahodile přejímá datace starších autorů od Urbana (1930) po Michalčákovou (1980), aniž přitom reflektuje jejich vzájemné vztahy odvozenosti. Vyzdvihnout z ní lze jednu položku: knihu bodonošského učitele Jána Kapusniaka *Bodonoš: po stopách svojich predkov* (1997), která nám v poznámce na str. 80 detailněji přibližuje

obsah kolonizační smlouvy z Bodonoše, o jejíž existenci Benedek (1983) pouze stručně informuje. Tento Kapusniakův výtah si zde dovoluujeme v úplnosti přepsat:

„V archíve římskokatolického biskupstva v Oradei sa našla kópia zmluvy uzavretej 2. mája 1823 medzi zemepánmi: Hegyi László, Baranyi Antónia, barónka Revitzky Rozália na jednej strane a vystaľovalcami z obcí Orosz Devén a Dubák, patriacich do župy Nógrád, respektíve Zolyom, osídlených horeuvedenými zemepánmi do Bodonoša na strane druhej.

Hlavné body tejto zmluvy sú:

- celú rozlohu úrodnej zeme nachádzajúcej sa v bodonošskej puste, majitelia odovzdávajú osídlencom.
- Osídlenci sú povinní vyklčovať a odovzdať zemepánovi takú rozlohu lesa, akú rozlohu zeme od pána prevezmú.
- Zemepán znakmi naznačí pokiaľ sa má rozprestierať nové sídlisko. Klčovať je povolené len po označenú medzu.
- Každý gazda z novej osady si môže vyklčovať toľko oráčiny a pasienku, koľko vládze obrábať a používať. Vyklčované zeme sa potom stanú ich vlastníctvom, ale po odstupe určitého času každému dajú odpracovať ročne určitý počet dní.
- Zemepán vyznačí miesta pre pasienok, za ktorý ročne sa bude platiť dežma.
- Les so všetkými jeho plodmi ostáva i naďalej panským majetkom. Slováci sa budú môcť zásobovať iba drevom potrebným pre domácnosť.
- Za šesť rokov, ale nie viac, budú imúnni voči všetkým urbárskym povinnostiam, okrem dane za pálenie pálenky. Po vypršaní šiestich rokov sa bude vyjednávať o urbáriate.“

Originál citované smlouvy k dispozíci nemáme, výtah je však dostatečne podrobný a môžeme k nemu dodať niektoré veci. Původ zmíněných přistěhovalců listina klade do obcí Orosz Devén a Dubák: jedná se o dnešní středoslovenské obce, resp. osady Podkriváň (Benedek, 1983, mylně chápe Orosz Devén jako Divín) a Ďubákovo. Za zvláštní pozornost stojí datování smlouvy do roku 1823. Údaje existující literatury o zahájení a dokončení kolonizace Bodonoše v letech 1790-1803 jsou totiž v jasném nesouladu s tím, že by se teprve roku 1823 měly strany dohadovat na budoucích podmínkách takové kolonizace, včetně klučení původního lesa. Je chyba na straně literatury, tj. byl Bodonoš založen o 20-30 let později, než se běžně tvrdí? Nebo jde o chybnou dataci listiny, případně dataci správnou, ovšem s tím, že Kapusniak zaměnil datování pozdějšího opisu za datování původní listiny samé? Na tuto i další otázky se pokusíme odpovědět v následujícím oddílu.

3. Postřehy

K nejstarší historii Bodonoše, Boromlaku a Varzaľu zde přičiníme několik nových poznámek, a to především na základě dochovaných matričních zdrojů, které máme k dispozici a které dovolují do určité míry usuzovat na dobu příchodu a oblast původu obyvatelstva jednotlivých obcí. Bezpečnější a jednoznačnější závěry je přitom možno formulovat v případě Boromlaku a Varzaľu; počátky osídlení Bodonoše se bezpečnému ohledání nadále poněkud vzpírají.

Stav dochování a přístupnosti matrik pro nejstarší dobu je následující. Záznamy slovenských římskokatolických rodin z Boromlaku a Varzaľu je pro dobu 19. století nutno hledat v matrikách Siplaku (Suplacu de Barcău). Z této farnosti je k našemu štěstí dochována úplná série úmrtních matrik již od roku 1785 (vedle oddacích matrik počínajících teprve rokem 1852 a křestních matrik, jejichž rozsah není dosud zcela zřejmý, kvůli archivní nepřístupnosti potenciálního nejstaršího svazku). Velmi dobré je i dochování matričních záznamů Bodonoše. Křestní, oddací i úmrtní matriky Bodonoše coby samostatné farnosti začínají rokem 1831, což je vzhledem k předpokládané kolonizační době relativně pozdě. Starší bodonošské záznamy se nám však podařilo objevit ve

vzdálenější farnosti Mišca (maď. Micske), do jejíhož kostela obyvatelé Bodonoše v prvních dobách docházeli. Dochovaná sada trojích matrik farnosti Mišca začíná rokem 1806.

Co se týče osídlení Boromlaku a Varzaľu, matriční zdroje nám dosti jednoznačně potvrzují verzi faráře Hadravy (rukopis *Historia Domus Berettyószéplak*) o příchodu Slováků v letech 1832–36 ze středoslovenské Detviánské Huti. Není divu; z maďarského rukopisu samého, který je nám taktéž dostupný, koneckonců plyne, že některé z těchto zdrojů měl Hadrava na faře v době před 2. sv. válkou k dispozici a pravděpodobně z nich ve svém datování i vyšel. V nejstarší přístupné matrice, tj. matrice úmrtí, se první dva záznamy Slováků z Boromlaku objevují v srpnu a říjnu roku 1833, od následujícího roku jsou již tyto záznamy dosti četné. Z Varzaľu se první záznamy objevují k rokům 1834 a 1835 (po třech záznamech) a dále jejich počet vzrůstá. Zatímco Varzaľ byl podle všeho obcí Slováky nově založenou, vesnice Boromlak měla starší základ: záznamy římskokatolického obyvatelstva odtamtud se v matrice sporadicky objevují už od konce 18. století.

Podobně jednoznačnou odpověď lze dát na otázku zdrojové oblasti migrace Slováků do Boromlaku a Varzaľu: naše genealogická práce z posledních let věnující se těmto rodům ukázala, že velká většina přistěhovalců do obou obcí pocházela skutečně z Detviánské Huti. I v tomto se tedy potvrzuje verze faráře Hadravy, do literatury prvně uvedená Benedekem (1983).³ Otázku původu obyvatel Detviánské Huti, samu o sobě velmi zajímavou (příchod části obyvatel z Moravy okolo roku 1760, viz Žilák, 2004), ponecháme zde již stranou.

Otázka založení Bodonoše je komplikovanější; i při poměrně velmi dobrém dochování matrik jsou totiž jednotlivé záznamy většinou informačně dosti skoupé a obecnější usuzování je obtížné. Z několika skutečností můžeme však usuzovat alespoň nepřímou.

S určitostí lze říci, že dochovaná kolonizační listina, jejíž obsah shrnuje Kapusniak (1997), je skutečně v této knize datována chybně a rok 1823 je přinejlepším rokem pozdějšího opisu smlouvy. Slovenské obyvatelstvo známých, pro Bodonoš později typických příjmení se v matrice farnosti Mišca soustavně objevuje již od jejího počátku k roku 1806. Je tedy vyloučena kolonizace teprve k roku 1823. Matrika nás navíc zpravuje o tom, že baronka Rozálie Revitzky de Revisnye, manželka ctihodného pána Gáspara Baranyiho, zemřela dne 11. prosince 1808 v udaném věku 50 let v obci Mišca. Právě tato žena je přitom jednou ze tří osob podepsaných na straně prodávajících na zmíněné smlouvě.

Internetově dostupné genealogie (jejich správnost nemáme ovšem možnost prověřit) skutečně propojují tyto tři na smlouvě uvedené prodávající osoby úzkým rodinným vztahem. Antonia Baranyi (de Micske et Varad) měla skutečně být manželkou László Hegyiho (Benedek 1983 jej ve svém čtení smlouvy označuje za statkáře) a zároveň dcerou baronky Rózy Revitzky de Revisnye (a jejího manžela Gáspara Baranyiho). U Antonie se uvádí rok narození 1780. Pokud předpokládáme, že vzhledem ke společné majetkové záležitosti museli být manželé již svoji, a zároveň u Antonie předpokládáme sňatek ve věku nejméně cca 16 let, je tím dán *terminus post quem*, odhad nejdřívějšího roku, kdy mohla být smlouva podepsána: 1796. Druhý takový, shodou okolností velmi podobný odhad je možno učinit na základě toho, že se ve smlouvě zmiňuje středoslovenská osada Ďubákovo. Ta je totiž podle monografie Juraje Laššáka a kol. (2016) prvním záznamem doložena v říjnu 1794 a větším počtem rodin byla osídlena teprve v následujících letech. Tím je dán druhý, nezávislý argument pro tvrzení, že kolonizační smlouva Bodonoše nemohla vzniknout před rokem 1795.

³ Za zmínku stojí také Hadravou přepsaný list z roku 1868, ve kterém si farář z Detviánské Huti stěžuje na bývalé farníky, kteří (bohužel v blíže neurčené době) odešli do siplacké farnosti, aniž předtím vyrovnali svůj hmotný závazek vůči němu.

Další indicie k celému problému je možno přidat skutečně již na základě matričního zkoumání. Následující analýzy je ovšem třeba považovat za předběžné; zasloužily by si rozsáhlejší a detailnější opakování.

1. Sestavili jsme seznam cca 100 manželských párů z Bodonoše na základě záznamů z prvních pěti let dochovaných matrik farnosti Mišca, tj. párů prokazatelně se vyskytujících v Bodonoši v letech 1806–1811. Z této stovky se nám přibližně pětinu párů podařilo dohledat v předchozím bydlišti, zpravidla na území dnešního Slovenska. Konkrétněji: asi 8 párů jsme dohledali v nám již známém Ďubákově, s datem posledního doloženého výskytu zde vždy v letech 1800–1802. Po třech párech bylo možno vystopovat do Šoltýsky (vedlejší obec, později i sídlo farnosti pro Ďubákovo) a do kysucké Turzovky. Jednotlivě se pak objevují jiná místa gemersko-malohontské, novohradské a oravské oblasti. Data příslušných záznamů ze zdrojových obcí svědčí vesměs o tom, že tyto rodiny doputovaly do Bodonoše teprve po roce 1800.

Naši podmnožinu dohledaných rodin nelze vzhledem k metodice dohledávání rozhodně považovat za reprezentativní vzorek všech původních obyvatel Bodonoše. Pravděpodobné je významné zkreslení ve prospěch středoslovenských a oravsko-kysuckých lokalit, jimiž jsme se zabývali již v dřívějším výzkumu, a u nichž proto byly naše prohledávací možnosti vzhledem k přítomné analýze nejbohatší. Výsledek však přesto představuje podstatný a alespoň částečně i zobecnitelný dílek do mozaiky původů bodonošských Slováků.

2. V oddací matrice Bodonoše se původ novomanželů soustavněji uvádí teprve v letech 1848–1866. To je (při běžném svatebním věku prvomanželů 20–25 let) příliš pozdě na to, abychom mohli z těchto záznamů důkladněji čerpat informaci o původu kolonistů z let kolem přelomu 18. a 19. století. Matrika však umožňuje alespoň zajímavé zjištění o relativně velkém počtu příchodů do Bodonoše v dalším průběhu první poloviny 19. století, již po předpokládaném ukončení prvotní kolonizace, a to z různých míst dnešního Slovenska: z oblasti gemersko-malohontské, novohradské, zvolenské, oravské, kysucké, a poněkud neočekávaně též z nitranské.
3. Bodonošská úmrtní matrika nám užitečné údaje o původu osob poskytuje v podobném rozmezí, v záznamech z let 1847–1865. Protože se v případě zemřelých často jedná o osoby kolem 50 let věku a starší, jsou tyto údaje bezprostředně relevantní vzhledem k otázce původu kolonistů. (Ne již tak relevantní vzhledem k určení doby příchodu; úmrtní záznamy v této době jsou totiž notoricky nepřesné co do udávaného věku zemřelých). Dá se říci, že v těchto údajích o původu silně převažují společně oblast oravská a kysucká – obce Novot', Dlhá (nad Oravou), Trstená, Oravská Lesná, Podbiel, Vysoká (nad Kysucou), Turzovka a snad některé další. Méně jsou zastoupeny obce středoslovenské – Látka, Detviarská Huta, Brezno, Lom nad Rimavicou, Ďubákovo; jen okrajově se pak vyskytují jiné oblasti.

Je zajímavé, že se v těchto datech nepotvrzuje výše několikrát naznačená dominantní role Ďubákova jako zdrojové obce pro kolonizaci Bodonoše. Ďubákovo je tu ve skutečnosti zmíněno jen v několika málo záznamech (výrazně méně často než např. oravská Novot' a než kysucká oblast jako celek). Jako nejpravděpodobnější se nám jeví vysvětlení tím, že Ďubákovo, osídlované teprve koncem 18. století, bylo v životě příslušných rodin pouze krátkou epizodou. Zatímco v době kolonizace Bodonoše skutečně platilo, že podstatná část rodin bezprostředně přišla z Ďubákova, po desítkách let (v době vzniku matričních záznamů) už zřejmě jen málokdo z osídlenců považoval Ďubákovo za místo svého původu.

4. Závěry

Z výše uvedených faktů a nápod, zhodnocených postupně z hlediska jejich důvěryhodnosti, si dovolujeme učinit následující závěry. Jak již bylo v literatuře okrajově zmíněno (Benedek, 1983), obce Boromlak (již dříve existující) a Varzaľ (nově založený) byly kolonizovány slovenským obyvatelstvem téměř výhradně z oblasti středoslovenské Detvianské Huti, a to v letech 1832–1836. Pro jiná datování, objevující se v literatuře (roky 1790–1803, rok 1812), jsme nenalezli oporu; tyto datace je třeba odmítnout. Otázka kolonizace Bodonoše se ukazuje jako komplikovanější. Tradiční dataci lety 1790–1803 si spíše než zamítnout dovolujeme pouze „zdola“ poupravit. Nalezli jsme několik nezávislých argumentů pro to, že k této kolonizaci ve skutečnosti nemohlo dojít před rokem 1795 a že pravděpodobné je naopak datování až samým koncem zmíněného období, teprve lety 1800–1803. Je dobře možné, že rok 1803, tradičně v literatuře udávaný jako rok ukončení barányiovské kolonizace, představoval spíše její vrchol; k roku 1806 je Bodonoš každopádně již poměrně hojně osídlenou osadou. Za původ valné většiny jeho obyvatel lze směle označit oblast kysuckou a oravskou, a v určitém smyslu též oblast středoslovenského Ďubákova a okolí, která byla pro oravské a kysucké rody přechodným útočištěm na cestě do dnešního Rumunska. Na úrovni jednotlivých bodonošských rodů se ovšem sporadicky vyskytují i jiná místa původu, a to i proto, že osídlovací proces ve snížené intenzitě pokračoval ještě po celé dekády.

Na závěr se obloukem vraťme k otázce nejstarší historie slovenského osídlení ve vlastních, „vrcharských“ obcích sedmihradského Rudohoří: na Staré Huti, Gemelčičce, Nové Huti, Židárni a Sočetu, jimž jsme se detailně věnovali v *Počátcích osídlení I*. Náš dosavadní výzkum totiž v úhrnu dovoluje formulovat novou a zajímavou tezi: osídlení těchto obcí na jedné straně a dříve kolonizovaného Bodonoše na straně druhé ve své době vyšlo z *jediného* pohybu obyvatelstva. Totiž z odlivu slovenských rodin z oravské a kysucké oblasti do oblasti gemersko-malohontské, zvolenské a novohradské. Zatímco některé z rodů s přestávkou několika let pokračovaly do dnešního Bodonoše, jiné zde zakotvily na celou generaci a na sever dnešního Rumunska se vydaly teprve pak. To už však na jejich kolonizaci nečekala nížina, nýbrž podstatně nehostinnější kopce sedmihradského Rudohoří.

Literatura a zdroje

Benedek, Grigore (1983). *Slovenské nárečia v stoliciach Salaj a Bihor*. Matica slovenská.

Čukan, Jaroslav, a kol. (2006). *Spôsob života a kultúra Slovákov v Bihore. Borumlaka – Varzaľ*. Vydavateľstvo Ivan Krasko, Nitra – Nadlak.

Granatier, Anton; Třešňák, Ladislav (1930b). *Slováci v rumunském Rudohoří*. Zpráva A. G. a L. T. o situácii Slovákov v Rumunsku a to v Nadlacu a v sedmohradskom Rudohorí. Strojopis, 36 s., uloženo v archivu Náprstkova muzea v Praze, sign. Kr-Rum, A2.

Hamáš, Ludovít (1974). Z dejín Slovákov v Rumunskej socialistickej republike, *Slováci v zahraničí*, 2, s. 107–129.

Historia Domus Berettyószepplák. Rukopis, uloženo na římskokatolické faře Suplacu de Barcău.

Kapusniak, Ján (1997). *Bodonoš: po stopách svojich predkov*. Ed. Ondrej Štefanko. Vydavateľstvo Kultúrnej a vedeckej spoločnosti Ivana Krasku, Nadlak.

Kapusniaková, Alžbeta (2007). *Bodonoš*. Vydavateľstvo Ivan Krasko, Nadlak.

Karas, František (nedatováno, 30. léta). *Bodonoš*. Strojopis, 4 s., uloženo v archivu Náprstkova muzea v Praze, sign. Kr-Rum-XXIX.1.

Krátký, Čestmír (1956). *Lidové písně slovenských reemigrantů z Rumunska*. Diplomová práce FF UK, Praha, archiv Etnologického ústavu AV ČR.

Laššák, Juraj, a kol. (2006). *Ďubákovo: monografia obce*. Občianske združenie Jasenina, Šoltýska.

Michalčáková, Eva (1980). Sťahovanie Slovákov do Sedmohradska a spôsob ich života. *Slováci v zahraničí*, 6, Martin, s. 159–177.

Štědranský, František (1949). *Zpráva o situaci Čechů a Slováků v Rumunsku a o provedení přesídlovací akce*. Čs. přesídlovací komise v Rumunsku, Oradea 17.12.1949, strojopis, 58 s., uloženo v archivu Náprstkova muzea, sign. Kr-Rum, A7.

Urban, R. [Roman] (1930). *Čechoslováci v Rumunsku*. Bukurešť.

- Nově vydáno jako: Urban, R. (2005). *Češi a Slováci v Rumunsku*. Vydavateľstvo Ivan Krasko, Nadlak.

Žilák, Ján (2004). *Sklárne na Podpoľaní*. Detva.